אי הכי מאי איריא הכונס את הבתולה אפי' כונס את האלמנה נמי הכא טריד והכא לא טריד אי משום טרדא אפילו טבעה ספינתו בים נמי [א]אלמה אמר רבי אבא בר זבדא אמר רב אבל חייב בכל מצות האמורות בתורה [א]חוץ מן התפילין שהרי נאמר בהן פאר שנאמר [1]פארך חבוש עליך וגו' אמרי התם טרדא דרשות הכא טרדא דמצוה: **מתני'** [ב]רחץ לילה הראשון שמתה אשתו אמרו לו תלמידיו [ג]למדתנו רבינו [ב][ד]שאבל אסור לרחוץ אמר להם איני כשאר בני אדם אסטנים אני [ה]וכשמת טבי עבדו קבל עליו תנחומין אמרו לו תלמידיו [ו]למדתנו רבינו שאין מקבלין תנחומין על העבדים אמר להם אין טבי עבדי כשאר כל העבדים כשר היה [ג][ז]חתן אם רוצה לקרות קרית שמע לילה הראשון קורא רבן שמעון בן גמליאל אומר [ח]לא כל הרוצה ליטול את השם יטול: **גמ'** מ"ט דרבן (שמעון בן) גמליאל קסבר [ט]אנינות לילה דרבנן דכתיב [2]ואחריתה כיום מר ובמקום אסטנים לא גזרו ביה רבנן: וכשמת טבי עבדו וכו': ת"ר עבדים ושפחות אין עומדין עליהם בשורה ואין אומרים עליהם ברכת אבלים ותנחומי אבלים [י]מעשה ומתה שפחתו של רבי אליעזר נכנסו תלמידיו לנחמו כיון שראה אותם עלה לעלייה ועלו אחריו נכנס לאנפילון נכנסו אחריו נכנס לטרקלין נכנסו אחריו אמר להם כמדומה אני שאתם נכוים בפושרים עכשיו אי אתם נכוים אפילו בחמי חמין לא כך שניתי לכם [ד]עבדים ושפחות אין עומדין עליהם בשורה ואין אומרים עליהם ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים אלא מה אומרים עליהם כשם שאומרים לו לאדם על שורו ועל חמורו שמתו המקום ימלא לך חסרונך כך אומרים לו על עבדו ועל שפחתו המקום ימלא לך חסרונך תניא אידך [ה]עבדים ושפחות אין מספידין אותן ר' יוסי אומר אם עבד כשר הוא אומרים עליו הוי איש טוב ונאמן ונהנה מיגיעו אמרו לו אם כן מה הנחת לכשרים: ת"ר [כ]אין קורין אבות אלא לשלשה ואין קורין אמהות אלא לארבע אבות מאי טעמא אילימא משום דלא ידעינן אי מראובן קא אתינן אי משמעון קא אתינן אי הכי אמהות נמי לא ידעינן אי מרחל קא אתינן אי מלאה קא אתינן אלא עד הכא חשיבי טפי לא חשיבי תניא אידך [ו][ל]עבדים ושפחות אין קורין אותם אבא פלוני ואמא פלונית ושל ר"ג היו קורים אותם אבא פלוני ואמא פלונית מעשה לסתור משום דחשיבי: א"ר אלעזר מאי דכתיב [3]כן אברכך בחיי בשמך אשא כפי כן אברכך בחיי זו ק"ש בשמך אשא כפי זו תפלה ואם עושה כן עליו הכתוב אומר [4]כמו חלב ודשן תשבע נפשי ולא עוד אלא שנוחל שני עולמים העוה"ז והעולם הבא שנאמר [4]ושפתי רננות יהלל פי: ר' אלעזר בתר דמסיים צלותיה אמר הכי יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתשכן בפורינו אהבה ואחוה ושלום וריעות ותרבה גבולנו בתלמידים ותצליח סופנו אחרית ותקוה ותשים חלקנו בגן עדן ותקננו בחבר טוב ויצר טוב בעולמך ונשכים ונמצא [מ]יחול לבבנו ליראה את שמך ותבא לפניך קורת נפשנו לטובה. רבי יוחנן בתר דמסיים צלותיה אמר הכי יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתציץ בבשתנו ותביט ברעתנו ותתלבש ברחמיך ותתכסה בעזך ותתעטף בחסידותך ותתאזר בחנינותך ותבא לפניך מדת טובך וענותנותך. ר' זירא בתר דמסיים צלותיה אמר הכי יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שלא נחטא ולא נבוש ולא נכלם [נ]מאבותינו. ר' חייא בתר דמצלי אמר הכי יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתהא תורתך אומנותנו ואל ידוה לבנו ואל יחשכו עינינו. רב בתר צלותיה אמר הכי יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתתן לנו חיים ארוכים חיים של שלום חיים של טובה חיים של ברכה חיים של פרנסה חיים של חלוץ עצמות חיים שיש בהם יראת חטא חיים שאין בהם בושה וכלימה חיים של עושר וכבוד חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים חיים שתמלא לנו את כל משאלות לבנו לטובה. רבי בתר צלותיה אמר הכי [ס]יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתצילנו מעזי פנים ומעזות פנים מאדם רע ומפגע רע מיצר רע מחבר רע משכן רע ומשטן המשחית [ע]ומדין קשה ומבעל דין קשה בין שהוא בן ברית בין שאינו בן ברית ואע"ג דקיימי קצוצי עליה דרבי. רב ספרא בתר צלותיה אמר הכי יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתשים שלום

בפמליא

מתני' רחץ לילה הראשון שמתה אשתו. ונקברה בו ביום ואע"פ שאבל אסור ברחיצה הוא רחץ כדאמר טעמא אסטנים אני והוא אדם מעונג ומפונק: **גמ' קסבר אנינות לילה דרבנן.** ואע"פ שהיה ליל יום המיתה וכתיבא אנינות באורייתא דכתיב לא אכלתי באוני ממנו (דברים כו) ופחות מיום אחד אינו אנינות דילפי רבנן מואחריתה כיום מר קסבר ר"ג אין לילה של אחריו עם היום אלא מדרבנן הוא כשאר ימי האבל וגבי אסטנים לא גזור בה רבנן. פלוגתייהו דתנאי היא בזבחים (דף צט:) באנינות לילה אי מדאורייתא אי מדרבנן: **אין עומדין עליהם בשורה.** כשחוזרים מבית הקברות היו עושים שורות סביב האבל ומנחמין אותו ואין שורה פחותה מעשרה: **ברכת אבלים.** ברכת רחבה שמברין אותו סעודה ראשונה משל אחרים ומברכין שם ברכת אבלים והיא מפורשת בכתובות פרק ראשון (דף ח.): **לאנפילון.** בית קטן שלפני טרקלין הגדול: **נכוים בפושרים.** כלומר סבור הייתי שתבינו דבר ברמז מועט שרמזתים אותי סר מעליכם ליכנס לאנפילון: **הוי.** לשון גניחה וצעקה: **אין קורין אבות.** לישראל: **אלא לשלשה.** אברהם יצחק ויעקב לאפוקי שבטים: **אלא לארבע.** שרה רבקה רחל ולאה: **אבא פלוני אמא פלונית.** לא בבניהם קאמר אלא בשאר בני אדם כגון שאנו קורין עכשיו מר פלוני מרת פלונית כך היו רגילין לומר אבא פלוני ואמא פלונית: **כן אברכך.** וכמו חלב ודשן. תרי קראי דסמיכי להדדי: **רננות.** שתים: **בפורינו.** בגורלנו: **אחרית ותקוה.** שתהא אחריתנו טובה ונראה מה שקוינו: **ותקננו.** לשון תקון: **ונשכים ונמצא יחול לבבנו ליראה את שמך.** שלא יתגבר עלינו יצר הרע בהרהור הלילה לסור מאחריך ביום אלא כשנשכים בכל בקר נמצא לבבנו מייחל לך: **ותבא לפניך קורת נפשנו.** כלומר ספוק צרכנו וקורת רוחנו: **ותביט ברעתנו.** תדע ותתן לבך ברעה הבאה עלינו: **מעזי פנים.** שלא יתגרו בי: **ומעזות פנים.** שלא יוציאו עלי לעז ממזרות: **שאינו בן ברית.** שאינו מהול: **ואע"ג דקיימי קצוצי עליה דרבי.** שהיו שוטרים עומדין במצות אנטונינוס להכות ולהנקם בכל העומדים עליו:

בפמליא

אי הכי מאי איריא בתולה. אי אמרת בשלמא דטעמא משום טרדא שפיר אלא מאחר שהוא תולה הטעם במלוה אלמנה נמי: **אסטנים אני.** ואיכא לעיל אם לא היה רוחץ דאינו אסור לרחוץ בימי אבלו אלא משום תענוג וגם לחוף ראשו אי אית ליה ערבוביא ברישיה שרי אפי' תוך שבעה וכן התיר רבינו שמואל ליולדת אבלה לרחוץ תוך שבעה ולרחוץ נמי בתשעה באב וכן משמע נמי במס' יומא (ד' עז:) מי שיש לו חטטין בראשו סך כדרכו ביום הכפורים ואינו חושש אע"ג דסיכה כשתיה ביוה"כ וכן משמע בירושלמי אבל אסור ברחיצה הדא דתימא ברחיצה של תענוג אבל ברחיצה שאינה של תענוג מותר כהדא דאיתמר מי שיש לו חטטין ברישיה וכו': **אנינות לילה דרבנן.** וא"ת והרי אונן נמי אינו נוהג אלא במעשר אבל לענין רחיצה דאבילות דרבנן הוא וא"כ לעולם אימא לך דאנינות לילה דאורייתא הוי גבי מעשר. ויש לומר דאי אימא דהוי דאורייתא גבי מעשר. גבי שאר דברים דרבנן נמי הוה לן למגזר דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון: **אין עומדין עליהם בשורה.** דילמא אתי לאסוקי ליוחסין:

ונפשי

עין משפט נר מצוה

מא א (מיי' פ"ד מהלכות תפילין הלכה יג) ופ"ד מהלכות אבל הלכה ט [סמג עשין דרבנן ב] טוש"ע או"ח סי' לח סעיף ה ויו"ד סימן שפח סעיף א:

מב ב מיי' פ"ה מהל' אבל הי"ג ופ"ה הל' [א] ג [ד] סמג עשין מד"ס ב טור ש"ע יו"ד סימן שפא סעיף א:

מג ג מיי' פ"ד מהלכות ק"ש הלכה ז טוש"ע או"ח סימן ע סעיף ג:

מד ד מיי' פי"ב מהל' אבל הלכה יב טוש"ע יו"ד סימן שעו סעיף א:

ה [מיי' שם]:

[**מה**] [ו] מיי' פ"ד מהלכות נחלות הלכה ה טוש"ע חו"מ סימן רעט סעיף ה:

רבינו חננאל

ובמקום אסטנים לא גזרו רבנן. אבל אסור ברחיצה ואפי' אסטנים [ספונק] אלא אם הוא מסוכן שאם אינו רוחץ מסתכן פטור. דכיון דלרפואה עבד כשעת הדחק הוא ושרינן ליה. ולאו כל מאן דאמר איסטניס אני מהימני' ליה אלא עד דיאמרו הבקיאין. **מתני'.** חתן אם רצה לקרות את שמע בלילה הראשון קורא וכו'. קי"ל כסתמא דמתניתין אע"ג דר' יוחנן אמר מוחלפת השיטה ומוקים לה לרשב"ג כיחידאה, הא דרב שישא בריה דרב אידי עיקר, דהוא אמר לעולם לא תיפוך ומוקים לה סתמא כרבנן וכוותיה[ו] עבדינן. ת"ר עבדים ושפחות אין אומרים עליהם ברכת אבלים. שהוא ברכת רחבה. ואמר ר' יוחנן ברכת אבלים בעשרה ואין אבלים מן המניין. **תנחומי אבלים.** עומדין בשורה כשחוזרין מקבורת המת ומנחמין את האבל ואין שורה פחות מעשרה בני אדם. ת"ר אין קורין אבות אלא לג' ואין קורין אמהות אלא לד'. אין אומרים זכור לנו ברית אבות אלא לשלשה. אומר זכור לנו זכות אברהם יצחק ויעקב מיכן ולמטה אין מזכירין. וכך אין מזכירין זכות אמהות אלא לארבע. אלא עד יעקב חשיבי וזכותייהו גדולה, אבל השבטים לא חשיבי כי הני, לפיכך אין מזכירין ונתלין בזכותן. ד"א אין משבחין את המת בהספד שהוא בן ראובן ולא בן שמעון אלא שהוא בן אברהם יצחק ויעקב והנשים שהן בנות שרה רבקה רחל ולאה. וכמה פירושים אחרים כיוצא בהם.

מסורת הש"ס

א) [לעיל יא. וש"נ], ב) שמחות פ"י, ג) נ"א לא, ד) מו"ק דף טו:, ה) שמחות פ"א הלכה יא, ו) נ"א לא, ז) פסחים נה., ח) [עי' פירש"י לקמן יז:], ט) [פסחים צא. זבחים צט: ק:], י) שמחות פ"א הלכה י, כ) שמחות פ"א הלכה יד, ל) שמחות פ"א הלכה יג, מ) [פי' תאוה לבבנו. בערוך ערך יחול], נ) [פי' יותר מאבותינו. ערוך בערך הנ"ל], ס) שבת דף ל:, ע) [ופירושו אין לדון אלא נקוטי. בערך הנ"ל].

◆

תורה אור השלם

1. הֵאָנֵק דֹּם מֵתִים אֵבֶל לֹא תַעֲשֶׂה פְּאֵרְךָ חֲבוֹשׁ עָלֶיךָ וּנְעָלֶיךָ תָּשִׂים בְּרַגְלֶיךָ וְלֹא תַעְטֶה עַל שָׂפָם וְלֶחֶם אֲנָשִׁים לֹא תֹאכֵל: יחזקאל כד יז
2. וְהָפַכְתִּי חַגֵּיכֶם לְאֵבֶל וְכָל שִׁירֵיכֶם לְקִינָה וְהַעֲלֵיתִי עַל כָּל מָתְנַיִם שָׂק וְעַל כָּל רֹאשׁ קָרְחָה וְשַׂמְתִּיהָ כְּאֵבֶל יָחִיד וְאַחֲרִיתָהּ כְּיוֹם מָר: עמוס ח י
3. כֵּן אֲבָרֶכְךָ בְחַיָּי בְּשִׁמְךָ אֶשָּׂא כַפָּי: תהלים סג ה
4. כְּמוֹ חֵלֶב וָדֶשֶׁן תִּשְׂבַּע נַפְשִׁי וְשִׂפְתֵי רְנָנוֹת יְהַלֶּל פִּי: תהלים סג ו

◆

מוסף רש"י

לא כל הרוצה ליטול את השם יטול. אם לא הוחזק חכם ומפליג לרבים אין זה אלא גאוה, שמראה בעצמו שיכול לכוין לבו (פסחים נה.) ל"א: שם פרישות ויראת שמים, שאינו יכול לבטל דעתו מלכות שמים אפילו לילה אחת, לא כל הרוצה ליטלו יטלנו, דמיחזי כיוהרא ותמהין ביה (פסחים נה:).

Torah-Box.com
diffusion du judaïsme aux francophones